

УДК:336.711

ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

О. С. Жақун

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, група ФІН-31,
навчально-науковий інститут економіки та менеджменту

Науковий керівник – к.е.н., доцент К. М. Семенюк

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

У статті висвітлено поняття «банківська система» та її місце в економіці держави. Розглянуто сутність терміну ліквідності банківської системи. Висвітлено проблеми з якими стикнулася банківська система з початком воєнного стану. Досліджено заходи, які приймав уряд для стабілізації роботи банків. Розглянуто важливість нормальної роботи банківської системи для держави та економіки в цілому.

Ключові слова: банківська система, воєнний стан, проблеми, Кабінет Міністрів України, фінансові установи.

The article highlights the concept of the banking system and its place in the economy of the state. The essence of the term liquidity of the banking system is considered. The problems faced by the banking system with the beginning of martial law are shown. The measures taken by the government to stabilize the work of banks have been studied. The importance of the normal operation of the banking system for the state and the economy as a whole is considered.

Keywords: banking system, martial law, problems, Cabinet of Ministers of Ukraine, financial institutions.

З початком військової агресії все більше набуває актуальності стабільна та безперебійна діяльність банківської системи України. З перших днів повномасштабного вторгнення Національний банк України виступив тим, хто регулював і створив усі необхідні умови для належної роботи банків у надскладних умовах.

Функціонування банківської системи України широко досліджувалось вітчизняними вченими-економістами. Особливої уваги заслуговують роботи Халімона Т. М., Рекіянова С. О., Нагайчук Н. Г. Разом з тим, незважаючи на значну кількість наукових праць, що так чи інакше стосуються функціонування банків, недостатньо дослідженими залишаються основні засади функціонування банківської системи в умовах війни.

Український банківський сектор є найважливішим елементом фінансової галузі. На сьогоднішній день всі сфери бізнесу, в тому числі, нелегальні, залежать від стабільної роботи банківської системи. В умовах війни з росією банківська система України працює з обмеженнями, встановленими Постановою Правління Національного банку України № 18 від 24.02.2022 року «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» [8]. Вистояти в умовах воєнного стану допомагають регулятивні заходи Національного Банку України. Завдяки цьому, а також новим підходам, принципам і заходам, які знайшла банківська система України, у країні утримується відносна стійкість національної валюти та забезпечується ділова активність.

Банківська система – це особлива економічна та організаційно-правова структура, яка забезпечує функціонування грошового ринку та економіки держави в цілому. Тому я

вважаю, що це є фактором, який відіграє важливу роль в економіці кожної держави, та заслуговує уваги. Постійна, незмінна та безперервна діяльність банківської системи України, з початком військової агресії залишається досить актуальним завданням [1].

Спочатку розглянемо, що означає поняття ліквідність банківської системи. Ліквідність банківської системи – це спроможність забезпечити своєчасне виконання всіх боргових зобов'язань перед вкладниками, кредиторами і засновниками банківських установ, можливість залучати в повному обсязі вільні кошти юридичних і фізичних осіб та надавати кредити, тим інвестувати розвиток економіки країни [2]. До головних принципів діяльності банківської системи в умовах воєнного стану слід віднести:

- законність – це основний та найголовніший принцип діяльності банківської системи;
- економічна самостійність [6];
- незалежність від органів державної влади та місцевого самоврядування. Вони не можуть впливати на дії керівників чи працівників банківських установ під час виконання ними своїх службових обов'язків;
- відповідальність за своїми зобов'язаннями та її розмежування з державою;
- легальність здійснення всіх банківських операцій;
- дотримання економічних нормативів Національного банку України, спрямованих на підтримку інтересів клієнтів та стабільності всієї банківської системи [9, С. 77–83];
- забезпечення права вибору банківської установи фізичним та юридичним особам;
- забезпечення виконання взятих зобов'язань перед клієнтами і третіми особами [4].

Завдяки довірі клієнтів – фізичних та юридичних осіб, вдається забезпечити безперервність надання послуг навіть попри проблеми, з якими зіткнулась банківська галузь під час війни (див. таблицю).

Таблиця

Проблеми функціонування банківської системи України в умовах війни

Проблеми	Пояснення
Брак трудових ресурсів	У зв'язку з воєнними діями в багатьох регіонах України та небезпекою ракетних ударів по всій території країни, відбувається масове звільнення. Значна втрата трудових ресурсів завдала удару по банківській системі.
Завислі платежі	Проблема «завислих платежів» з'явилася ще на початку війни, коли підприємства та установи намагалися достроково виплатити своїм працівникам заробітну плату чи перерахувати матеріальну допомогу.
Загроза кібератак	Станом на 4 серпня 2022 року Росія здійснила 796 кібератак, значна частина яких стосувалася банківської системи України. Найбільша кількість кібератак спостерігалася в лютому-березні 2022 року. У зв'язку з цим торгові мережі змушені були продавати товари виключно за готівкові кошти.
Перевищення лімітів касових залишків	В торгових точках, АЗС та інших закладах, розташованих на територіях, які окуповані, деокуповані або знаходяться в зоні бойових дій, виникає проблема перевищення касових залишків. Вона пов'язана з припиненням послуг з інкасації готівки у зв'язку із загрозою мародерства.
Арешт банківських рахунків	Система примусового стягнення в Україні модернізована. В першу чергу, вона передбачає арешт та блокування банківських карток боржників. В разі відсутності готівки такі особи не мають можливості розрахуватися картою.

Джерело: сформовано та систематизовано авторами [9].

Суттєві зміни умов функціонування банківського сектору під час війни та проблеми, з якими він зіткнувся під час воєнного стану, безпосередньо торкнулися роботи всієї економіки, однак принципи функціонування банківської системи навіть у кризовому середовищі повинні залишатися незмінними. Щоб стабілізувати банківський ринок НБУ, як і кожна структурна одиниця банківської системи мусили швидко розробити та впровадити низку заходів для того, щоб зберегти достатній рівень довіри клієнтів. Одразу з першого дня, коли на території України ввели військовий стан, Національний банк України видав постанову «Про особливості підтримання ліквідності банків у період дії воєнного стану» від 24 лютого 2022 року, у якій було затверджено порядок бланкового рефінансування банків для підтримки ліквідності банківської системи.

Для підтримки ліквідності банківської системи, наступного ж дня Національний банк надав рефінансування в обсязі 51,5 млрд грн. 25 лютого 2022 року стався перший випадок, коли наша держава застосувала інструмент бланкового рефінансування одночасно зі стандартними. У перші дні війни таким чином було посилено спроможність банків в цілому виконувати зобов'язання перед клієнтами – юридичними та фізичними особами. Також, Національний банк України у наслідок воєнного положення спростив надання своїх послуг або навіть послабив обмеження. Спрощення в більшості випадків стосувалося операцій щодо надання фінансів для благодійної допомоги чи допомоги Збройним Силам України. Обмеження, які послабилися, в більшості стосувалися валютного ринку або іноземних валют. До благодійних фондів стало можливо нараховувати не тільки гривні, а й іноземну валюту – це такі найвизначніші зміни, які відбулися. Також відмовилися від проведення операцій з використанням рахунків резидентів Росії або Білорусі та юридичних осіб.

Особливу увагу привернули до себе зміни в кредитуванні як фізичних, так і юридичних осіб. Суттєво знизили фінансове навантаження на всіх клієнтів банків такі зміни як впровадження кредитних канікул, зменшення відсоткових ставок по кредитах, відстрочка платежів, індивідуальні умови реструктуризації та інші лояльні пропозиції. Так само відіграла вагомую роль у підтримці громадян можливість використовувати кредитні послуги банків попри нестабільну ситуацію в країні. Зазначу, що більшість фінансових установ не обмежило своїх клієнтів у використанні коштів, котрі знаходяться на депозитах. Звичайно не обійшлося без змін в операціях з іноземними валютами. Замість того, щоб повністю заборонити видачу готівки з рахунків клієнтів в іноземній валюті, уряд встановив обмеження обсягом до 30 тис. грн на день. Змін зазнали й курси валют, зокрема і національна валюта. Так станом на 24 лютого 2022 року курс долара США було зафіксовано НБУ на рівні 29,2549 грн/дол. США, а з дев'ятої ранку 21 липня 2022 року офіційний курс гривні до долара США був скоригований на 25% – до 36,5686 грн/дол. США з огляду на зміну фундаментальних характеристик економіки України під час воєнного стану (рис.) [5].

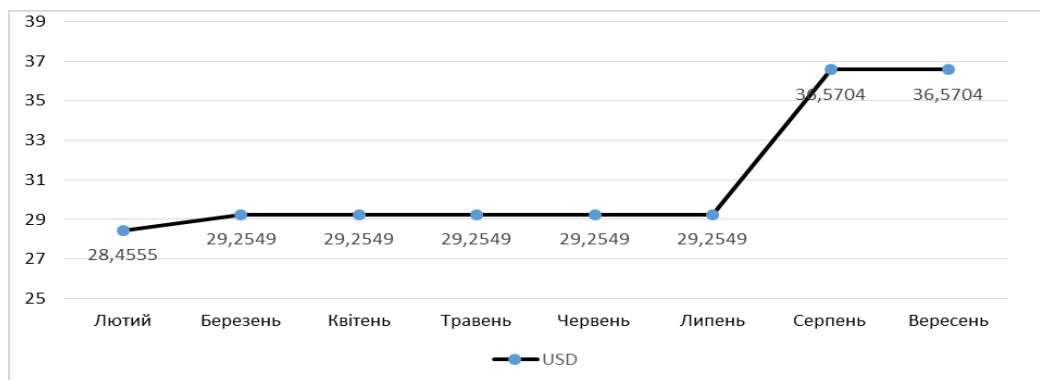

Рисунок. Курс долара відносно гривні за даними НБУ з лютого по вересень 2022 р. (грн.)

Джерело: сформовано та систематизовано автором на основі [5].

Зараз ми бачимо, що банки змогли витримали потужний фінансовий удар попри усі форс-мажорні обставини. Це пов'язано з тим, що більшість банківських працівників почали працювати в дистанційному режимі ще задовго до воєнного стану. Тому робота на відстані, у підвалах або навіть перебуваючи в інших країнах не спричинила ніякого дискомфорту, банки продовжували надавати всі необхідні послуги, яких потребували клієнти. Проблеми перейти на такий дистанційний формат роботи не було, адже пандемія COVID-19 внесла свої певні плюси, тож економіка України вже «загартована» до таких змін [10].

Після введення військового стану банківська система України зазнала обмежень і змін, незважаючи на це, вона залишилася ліквідною. Я вважаю для того, щоб спростити та прискорити операції між фінансовими установами після перемоги, українській фінансовій системі потрібно однозначно тримати напрям роботи на ширшу співпрацю з європейською.

Кабінетом Міністрів України з метою забезпечення життєдіяльності населення було видано розпорядження від 02 березня 2022 року № 198-р «Про забезпечення здійснення розрахунків населення в умовах воєнного стану». Згідно з цим розпорядження в умовах воєнного стану люди змогли користуватися своїми арештованими коштами за умови, що сума не перевищує значення у 100 000 (сто тисяч) гривень [7]. Неодмінно важливим полегшенням для населення було те, що задля полегшення життя було дозволено не сплачувати кредит на період воєнного часу та 30 днів після його закінчення.

Всі ці зміни відбилися на економіці банківського сектору наступним чином: чистий операційний прибуток є позитивний, навіть попри запровадження кредитних канікулів та зниження комісії, які негативно позначилося на процентних на комісійних доходах; резерви, які створюються під очікування подолання наслідків війни, також мають негативний фінансовий результат банківської роботи.

Підсумовуючи, можна сказати, що банківська система країни в умовах воєнного стану опинилась у надзвичайно складному становищі, адже страждає фінансовий прибуток банків і їх спроможність виконувати свої функції. Але не зважаючи на виклики воєнного часу банки змогли зберегти свою ліквідність. Неодмінно треба зазначити, що для нормального функціонування банківської системи у період воєнного стану держава робить усе можливе і не забуває про життєдіяльність населення. Усі спрощення і полегшення обмежень допомагають надавати фінансову допомогу як військовим, так і постраждалим у війні. Банки є інструментом, які забезпечують платежі населення та бізнесу, тому вдале функціонування банківської системи під час воєнного періоду в державі є дуже важливим.

1. Пушак В. Я. Банківська система України: проблеми та шляхи їх вирішення. *Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин: виклики глобалізації та регіональні аспекти* : збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції (23 листопада 2017 р., м. Ужгород). С. 331–333.
2. Безвух С. В. Ліквідність банку: сутність та фактори впливу. URL: <http://surl.li/ccjos> (дата звернення: 27.10.2022).
3. Качмарек М. «Наш ІТ-відділ – ціла армія» : [інтерв'ю з СОО ПриватБанку М. Качмарком]. URL: https://dou.ua/lenta/interviews/kaczmarek-about-privatbank-migration/?from=tge&utm_source=telegram&utm_medium=social (дата звернення: 27.10.2022).
4. Нагайчук Н. Г. Уточнення змісту банківської діяльності: риси і принципи. *Вісник Університету банківської справи Національного Банку України*. 2014. № 3(21).
5. Національний банк України: вебсайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/> (дата звернення: 26.10.2022).
6. Про банки і банківську діяльність : Закон України № 2121-III від 07.12.2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.
7. Про забезпечення здійснення розрахунків населення в умовах воєнного стану від 02.03.2022 № 198-р. Офіційний вісник України 2022 р., № 26, стор. 192, стаття 1453, код акта 110662/2022.
8. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану : Постанова Правління Національного банку України № 18. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24022022_18 (дата звернення: 27.10.2022).
9. Рекіянов С. О. Сутність банківської системи України та її функції в сучасних умовах. *Наукові праці МАУП*. 2013. Вип. 2(37). С. 77–83.
10. Чому українські банки стабільні навіть під час війни. *oschadbank.ua*. 2022. URL: <https://www.oschadbank.ua/news/comu-ukrainski-banki-stabilni-navit-pid-cas-vijni-2> (дата звернення: 27.10.2022).